

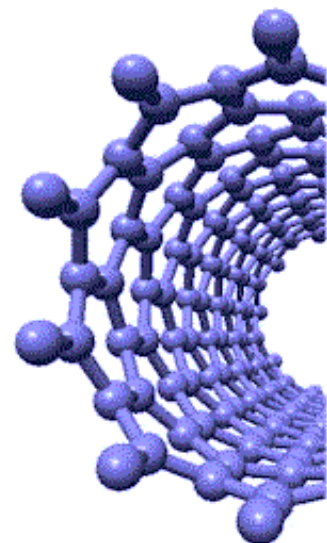

TECHNICKÁ
UNIVERZITA
V LIBERCI

Inovace a rozvoj studia nanomateriálů na TUL

nano.tul.cz

Tyto materiály byly vytvořeny v rámci projektu
ESF OP VK: Inovace a rozvoj studia nanomateriálů
na Technické univerzitě v Liberci

Termodynamika fázových rozhraní

Mezifázové (povrchové) napětí (γ) je práce (w), potřebná k jednotkovému zvětšení plochy mezifázového rozhraní (S)

$$\gamma = \frac{dw}{dS} \quad \Rightarrow \quad dw = \gamma dS$$

Odhadové metody: Pro odhad povrchového napětí organických kapalin se používá **parachor**

$$[P] = \frac{M\gamma^{1/4}}{\rho^l - \rho^g}$$

kde M je molární hmotnost, ρ hustota v příslušné fázi (hustotu v plynné fázi je dostatečně daleko od kritického bodu možné zanedbat). Pro parachor byly vypracovány tabulky funkčních příspěvků, např. Vogel A.I.: J. Chem. Soc. 1833, 1948.

Zdroje dat: Cdata

Jasper, J.J.: The Surface Tension of Pure Liquid Compounds, J. Phys. Chem. Ref. Data, 1, 841, 1972.

Hodnoty parachoru tabelovali např.

Escobedo J., Mansoori G.A.: Surface Tension Prediction for Pure Fluids, AIChE J., 42, 1425-1433, 1996.

Teplotní závislost povrchového napětí je možné určit z parachoru, přesnější vystižení poskytuje **Eötvösova rovnice**

$$\gamma(V^l)^{2/3} = k(T_c - T - \delta)$$

kde V^l je molární objem kapalné fáze, T_c kritická teplota a konstanta δ má pro většinu látek hodnotu 6 K.

Povrchové napětí směsí lze také odhadnout na základě parachoru

$$\gamma^{1/4} = \rho^l \sum_{i=1}^k \frac{x_i \gamma_i^{1/4}}{\rho_i^l}$$

ρ_i^l je hustota kapalné složky a ρ^l hustota směsi. Pro zředěné roztoky se ke korelaci dat o povrchovém napětí používá **Szyszkowského rovnice**

$$\gamma = \gamma^\circ - a \ln(1 + bc)$$

kde γ° je povrchové napětí čistého rozpouštědla, a , b jsou parametry a c koncentrace.

Vliv **zakřiveného mezifázového rozhraní** se projeví v rozdílu tlaků na obou stranách rozhraní (ve fázích α a β)

$$\gamma dS = dw^\alpha - dw^\beta = p^\beta dV - p^\alpha dV \quad \Rightarrow \quad p^\beta - p^\alpha = \gamma \kappa$$

kde $\kappa = dS/dV$ je střední křivost povrchu, charakterizovaná dvěma hlavními poloměry křivosti R_1 a R_2 , $\kappa = 1/R_1 + 1/R_2$. Vztah pro rozdíl tlaků (**Laplaceovu-Youngovu rovnici**) je možné použít např. při popisu kapilární elevace/deprese (pro kulovité rozhraní s poloměrem r platí $\kappa = 2/r$ – kulovité rozhraní je ovšem vhodnou aproximací pouze pro nesmáčivé kapaliny). Termodynamická podmínka rovnováhy vyžaduje kromě rovnosti teplot i rovnost molární Gibbsovy energie ve fázích α a β , $G^\alpha = G^\beta$

$$\begin{aligned} dG^\alpha &= -S^\alpha dT + V^\alpha dp^\alpha & dG^\beta &= -S^\beta dT + V^\beta dp^\beta = -S^\beta dT + V^\beta (dp^\alpha + \gamma d\kappa) \\ dG^\alpha &= dG^\beta & \Rightarrow & (S^\beta - S^\alpha) dT - (V^\beta - V^\alpha) dp^\alpha = V^\beta \gamma d\kappa \end{aligned}$$

Při konstantní teplotě platí např. v systému kapalina – pára (kapičky v parní fázi)

$$-(V^l - V^g) dp^\circ = V^l \gamma d\kappa$$

kde p° je tlak nasycených par. Po integraci s použitím stavové rovnice ideálního plynu v parní fázi dostaneme **Kelvinovu rovnici**, podle které je tlak nad kapkou p_r° vyšší než nad rovnou hladinou p_∞° (nekonečný poloměr křivosti)

$$RT \ln \frac{p_r^\circ}{p_\infty^\circ} = V^l \gamma \kappa$$

Malé kapičky se proto snáze vypařují a velké dále rostou na jejich úkor. Stejný závěr vyplývá i pro malé krystalky v disperzních systémech. Ve vícesložkových systémech (roztocích) je možné použít ekvivalent Kelvinovy rovnice, kde místo tenzí vystupují aktivity složek: aktivity lze ve většině případů nahradit koncentracemi.

Kohezní práce je práce potřebná na roztržení sloupce kapaliny o jednotkovém průřezu, $w_k = 2\gamma = 2\gamma^{lg}$.

Adhezní práce je práce potřebná k odtržení jednotkové plochy kapaliny od pevné fáze, $w_a = \gamma^{lg} + \gamma^{sg} - \gamma^{sl}$. Rozdíl mezi adhezní a kohezní prací (**rozestírací koeficient** $S_R = \gamma^{sg} - \gamma^{lg} - \gamma^{sl}$) rozhoduje o tom, jestli kapalina smáčí nebo nesmáčí příslušnou pevnou fázi. Pokud je rozestírací koeficient záporný, vytvoří kapalina na tuhém povrchu kapku, jejichž tvar je určen z bilance mezipovrchových napětí (**Youngova rovnice**) $\gamma^{sg} = \gamma^{lg} \cos \vartheta + \gamma^{sl}$, kde ϑ je úhel smáčení.

Adsorpce na fázovém rozhraní

Příčinou značného ovlivnění mezifázového napětí je preferenční shromáždění částic rozpuštěné látky v tenké povrchové vrstvě – **adsorpce**. Příslušná změna mezifázového napětí se označuje jako povrchový tlak

$$\pi = \gamma - \gamma^o$$

Adsorpci je možné charakterizovat relativním přebytkem rozpuštěné látky (podílem látkového množství rozpuštěné látky v povrchové vrstvě a v objemu rozpouštědla). Aby byla povrchová vrstva přesně určena, volí se její rozměr tak, aby rozpouštědlo (látka v přebytku) měla tento poměr jednotkový. Mezi relativní adsorpcí $\Gamma_{i,1}$ a mezifázovým napětím platí **Gibbsova adsorpční izoterma**

$$\Gamma_{i,1} = - \left(\frac{\partial \gamma}{\partial \mu_i} \right)_T = - \left(\frac{\partial \gamma}{\partial (RT \ln a_i)} \right)_T \approx - \frac{c_i}{RT} \left(\frac{\partial \gamma}{\partial c_i} \right)_T$$

Experimentální data o adsorpci jsou zpravidla vyjadřována ve formě adsorpční izotermy: závislosti adsorbovaného množství a na tlaku (v případě adsorpce z plynné fáze) nebo na koncentraci (v případě roztoků).

Freundlichova izoterma

$$a = kp^{1/n}$$

kde k, n jsou konstanty klesající s teplotou,

Langmuirova izoterma

$$a = a_m \frac{bp}{1 + bp}$$

kde a_m je maximální adsorbované množství a b konstanta,

Izoterma BET

$$a = a_m \frac{Cp_{rel}}{(1 - p_{rel})[1 + (C - 1)p_{rel}]}$$

kde $p_{rel} = p/p^o$ a C je konstanta. Izoterma BET předpokládá adsorpci ve více vrstvách.

Důsledkem adsorpce na elektricky nabitým povrchu pevné látky je rozdíl potenciálů povrchu a objemu roztoku – **elektrická dvojvrstva**. Tato adsorpce je vždy vícevrstvá, protože kromě adsorpčních sil se při ní uplatňují dlouhodobé elektrostatické síly, které rozhodují o velikosti difúzní části elektrické dvojvrstvy.

Úkol 9:

Látka A je odstraňována z vodného roztoku adsorpcí na aktivním uhlí. Ve dvou pokusech byly k 250 ml roztoku přidány 3 g adsorbentu

- původní koncentrace $c_A^o = 0,5$ mol/l, po adsorpci $c_A = 0,35$ mol/l
- původní koncentrace $c_A^o = 1$ mol/l, po adsorpci $c_A = 0,8$ mol/l

Určete konstanty Langmuirovy adsorpční izotermy (pozor na správné jednotky).